

Євроінтеграція у системі чинників забезпечення КСП України

Горбаль Н.І.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка»

Грудинський Ю.В.

студент
Національного університету «Львівська політехніка»

Руда М.В.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка»

В умовах євроінтеграційних процесів постає питання здатності вітчизняної економіки скласти конкуренцію на європейському ринку. Нині Україна посідає одну з найнижчих позицій в Європі, а це означає, що в подальшому український продукт не зможе змагатися з європейськими виробниками, а іноземні підприємства, які все частіше та інтенсивніше виходять на український ринок та володіють кращими технологіями та системами менеджменту, з часом можуть витіснити вітчизняного виробника. У статті досліджено основні причини низької конкурентоспроможності (КСП) України за Індексом глобальної КСП (Global Competitiveness Index), розрахованим за методикою Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), а також ймовірний вплив на неї євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: конкурентоспроможність країни, Індекс глобальної конкурентоспроможності, чинник, євроінтеграція.

Горбаль Н.И., Грудинский Ю.В., Руда М.В. ЕВРОИНТЕГРАЦИЯ В СИСТЕМЕ ФАКТОРОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КСП УКРАИНЫ

В условиях евроинтеграционных процессов возникает вопрос способности отечественной экономики составить конкуренцию на европейском рынке. На данный момент Украина занимает одну из самых низких позиций в Европе. Это значит, что в дальнейшем украинский продукт не сможет соперничать с европейскими производителями, а иностранные предприятия, которые все чаще и интенсивнее выходят на украинский рынок и обладают лучшими технологиями и системами менеджмента, со временем могут вытеснить отечественного производителя. В статье исследованы основные причины низкой конкурентоспособности (КСП) Украины по Индексу глобальной КСП (Global Competitiveness Index), рассчитанном по методике Всемирного экономического форума (ВЭФ), а также вероятное влияние на показатель евроинтеграционных процессов.

Ключевые слова: конкурентоспособность страны, Индекс глобальной конкурентоспособности, фактор, евроинтеграция.

Horbal N.I., Hrudynskiy Y.V., Ruda M.V. EUROPEAN INTEGRATION IN THE SYSTEM OF FACTORS INFLUENCING COMPETITIVENESS OF UKRAINE

In the conditions of European integration processes, the question arises as to the ability of the domestic economy to compete at the European market. Nowadays, Ukraine has one of the lowest competitiveness in Europe, which means that in the future Ukrainian product will not be able to match the competition of European producers. In addition, foreign enterprises, which have been entering the Ukrainian market and have better technologies and management systems, can eventually oust domestic manufacturers. The article analyzes the main causes of low competitiveness of Ukraine by the Global Competitiveness Index, calculated according to the World Economic Forum's (WEF) methodology, as well as the likely impact of Euro integration processes.

Key words: competitiveness of a country, Global Competitiveness Index, factor, European integration.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних глобальних умовах підприємства, регіони, країни постійно перебувають в дедалі складнішій конкурентній ситуації, тому виникає питання про ефективні шляхи

їх розвитку, адаптацію до вимог ринкового середовища, зокрема міжнародного. Власне, здатність витримувати постійну конкуренцію характеризує такий економічний термін, як «конкурентоспроможність» (КСП). Питання

підвищення КСП вітчизняної економіки України загострюється в умовах євроінтеграційних процесів та складної політико-економічної ситуації в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням чинників впливу на КСП України займаються багато вітчизняних вчених, зокрема А.В. Базиліук [1] аналізує економічні наслідки від розширення тіньової економіки, А.І. Даниленко та Л.В. Дейнеко [2] вивчають наслідки змін у законодавстві України для її розвитку, Д.А. Красніков [3] досліджує вплив корупції на фінансову систему держави, а О.Є. Кузьмін та Н.І. Горбаль [4] подають системний підхід до аналізування чинників впливу та управління КСП. Проте, незважаючи на значні здобутки в дослідженні цієї проблематики, недостатньо висвітленими залишаються ще багато аспектів, зокрема вплив на КСП країни євроінтеграційних процесів.

Поняття «конкурентоспроможності» застосовують до багатьох об'єктів, таких як товари та послуги, провайдери послуг та виробники продукції, галузі й регіони, а також навіть країни.

Для оцінювання КСП країн однією з найпопулярніших є методика розрахунку Індексу глобальної КСП (англ. Global Competitiveness Index (GCI)) Всесвітнього економічного форуму (ЕФ) [5]. Вона заснована на комбінації загальнодоступних статистичних даних та результатів опитування керівників підприємств і по праву вважається найбільш детальною, оскільки складається зі 113 змінних, об'єднаних в 12 ключових показників: 1) якість інститутів; 2) інноваційний потенціал; 3) інфраструктура; 4) конкурентоспроможність компаній; 5) макроекономічна стабільність; 6) розмір внутрішнього ринку; 7) охорона здоров'я і початкова освіта; 8) рівень технологічного розвитку; 9) вища освіта і професійна підготовка; 10) розвиненість фінансового ринку; 11) ефективність ринку товарів і послуг; 12) ефективність ринку праці.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У контексті євроінтеграційних процесів зазначимо, що країни Європи за Індексом глобальної КСП в 2017 році демонструють ріст своїх економік після світової фінансової кризи, а фахівці прогнозують зростання на 1,9% за 2017 рік (проти 1,8% у 2016 році), а на нових європейських ринках – на 3,5% (3,0% у 2016 році) [5; 7].

Станом на 2017 рік Україна посідає 81 місце серед 137 країн, покращивши свій результат на 4 позиції порівняно з 2016 роком [5]. Най-

більші втрати, а саме 13 пунктів, відбулись у сфері ефективності ринку праці. Також Україна втратила 9 пунктів в інноваціях, 3 пункти в інфраструктурі та 2 у вищій освіті. Найнижчі показники в Україні за оцінкою міцності банків (130 місце), регулюванням фондових бірж (134 місце), якістю доріг (130 місце), інфляційними змінами й здатністю країни утримувати таланти (129 місце), а також за захистом права власності (128 місце) [5; 6].

Здійснивши опитування керівників найбільших українських компаній, фахівці Всесвітнього економічного форуму визначили основні перешкоди для ведення бізнесу та підтримання КСП української економіки: 1) інфляція – 16,3%; 2) корупція – 13,9%; 3) нестабільність законодавства – 12,1%; 4) розмір податків – 9,7; 5) фіскальна політика – 9,4; 6) нестабільність влади – 8,9%; 7) доступність кредитування – 7%; 8) державна бюрократія – 6,9%; 9) монетарна політика – 4,3%; 10) інші – 11,5% [5].

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення чинників та причин низької КСП України та аналізування потенційного впливу на неї євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як бачимо, найбільш негативно на КСП України впливає рівень інфляції. В 2015 році Україна посіла останнє 225 місце в світі за рівнем зростання цін [8]. Станом на 2017 рік ситуація значно покращилася: інфляція склала 14,2%. Та цей показник все ще залишається найвищим у всій Європі [9]. Насамперед інфляція впливає на купівельну спроможність населення країни, що призводить до зменшення доходів підприємств та послаблення економіки загалом.

Щодо корупції, то Д.А. Красніков до основних її наслідків відносить [3] такі:

1) розширення тіньової економіки, що призводить до зменшення державних надходжень до бюджету країни; станом на I півріччя 2016 року обсяг тіньової економіки склав 38% від офіційного ВВП [10];

2) зменшення інвестиційної привабливості; у 2017 році у Світовому рейтингу інвестиційної привабливості Україна посідає лише 61 місце, значно відстаючи від інших країн Європи, наприклад, навіть Греція зі своєю складною економічною ситуацією посідає 45 місце [11];

3) неефективне використання коштів бюджету;

4) підвищення цін за рахунок «корупційних витрат»;

5) зневіра у спроможності влади встановлювати правила чесної конкуренції та дотримуватись їх, як наслідок, збільшення корупції в неурядових організаціях (громадських організаціях, підприємствах тощо).

Нестабільність законодавства сьогодні є особливо актуальною проблемою, оскільки Україна, відповідно до своїх зобов'язань, згідно з Асоціацією «Україна – ЄС», має привести своє законодавство, зокрема економічне, до стандартів Європейського Союзу. Підприємствам же необхідно постійно підлаштовуватись під ці динамічні зміни, що призводить до постійних незручностей, а також фінансових та часових витрат. Так, А.І. Даниленко [2] наводить приклад, що з моменту набрання чинності Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 року [12] до 2011 року в нього були внесені зміни 62 законами.

Наступною причиною низької КСП України в світі є неефективна фіскальна політика. Сьогодні політика оподаткування якісно змінюється. Це пов'язано з необхідністю гармонізації податкового законодавства України із законодавством Європейського Союзу, а також виконанням вимог МВФ, стимулюванням розвитку бізнесу тощо. Проте нині податкова система України ще не позбулася своїх недоліків, до яких можна віднести складність податкової системи; відсутність орієнтації на економічне зростання; існування схем ухилення від сплати податків через суперечливість та неоднозначність державних норм; непрозорість регулювання; каральний зміст податкової системи та її корумпованість; нерівномірний розподіл навантаження через велику кількість пільг. А це призводить до ухилення від сплати податків; податкової заборгованості та нерівномірного податкового навантаження. В 2017 році Україна за загальним рівнем оподаткування посіла 43 місце серед 190 країн (для порівняння в 2015 році – 108 місце) в Total Tax Rate (TTR) – авторитетному рейтингу, складеному Світовим банком та аудиторською компанією “Pricewaterhouse Coopers”. У відсотках результат фіскального навантаження в Україні склав 37,8%. Покращення відбулось за рахунок введення в 2016 році фіксованої ставки Єдиного соціального внеску (22%), сплачуваного роботодавцями, який замінив попередні диференційовані тарифи (36,76–49,7%) [13].

Недоступність кредитування в Україні вважається багатьма економістами головною причиною надзвичайно повільного розвитку

бізнесу. В середньому вартість кредиту становить 22%, що є завищеною ціною в умовах економічного спаду, а так званий пільговий відсоток складає 18%. Через економічну кризу в Україні в 2015 році обсяг наданих кредитів скоротився в 2 рази; а лише в першому півріччі банки зазнали збитків у 33 млрд. грн. Тільки за один рік, з 2015 по 2016 роки, кількість банків зменшилася зі 180 до 117 із загальними збитками в розмірі 66,6 млрд. грн. [14]. Нестабільна економічна ситуація та високі ризики, пов'язані з кредитуванням, не дають змогу банкам активно здійснювати кредитування малого та середнього бізнесу. 74% кредитів, виданих у 2016 році, мали терміновість до одного року [15]. Також банки завжди висувають високі вимоги до позичальників, ретельно вивчають умови діяльності, такі як стабільність отримання доходу, термін існування, рівень ліквідності застави, мета кредиту. Причиною відмови можуть послужити недостатня фінансова грамотність позичальника, відсутність кредитної історії, ризиковість бізнесу тощо.

Щодо бюрократії, то її вважають однією з ключових причин низьких позицій України у Світовому рейтингу легкості ведення бізнесу, де станом на 2017 рік Україна посідає 80 місце серед 190 країн світу [16]. Однією з головних причин таких низьких показників є всезагальна бюрократія. Варто зазначити, що бюрократія через складність, значну тривалість та незацікавленість державних органів у допомозі та виконанні своїх обов'язків безпосередньо веде до збільшення тіньової економіки. А.В. Базелюк [1], досліджуючи взаємозв'язок тіньової економіки та бюрократії, виділив такі стимули до опортунізму та хабарництва, які спричиняє бюрократія: 1) значна тривалість та постійне затягування з видачею документів приватним підприємцям представниками державного апарату на законних засадах; 2) географічна розкиданість державних органів, що призводить до додаткових часових затрат; 3) постійні зміни форм звітності та документації. Також такими стимулами можуть слугувати невмотивованість та недостатня кваліфікованість представників державних органів, велика кількість вихідних днів та практична відсутність онлайн-послуг.

Здійснивши аналіз причин низької КСП України та факторів, які на неї впливають, доходимо висновку, що майже всі ці фактори залежать від державної політики, зокрема фіскальної та монетарної. Найвагомими причинами відставання України від інших

країн є корумпованість та відсутність політичної волі державних органів до змін.

Далі проаналізуємо ймовірний вплив на КСП України євроінтеграційних процесів, що є надзвичайно актуальними сьогодні.

Україна в 2014 році підтвердила свої чіткі наміри щодо вступу в Європейський Союз, підписавши Угоду про Асоціацію «Україна – ЄС», в якій зобов'язалася впровадити низку реформ, що ведуть до глибшої євроінтеграції, зокрема підвищення її КСП. Адже для набуття країною-кандидатом членства в ЄС їй необхідно відповідати Копенгагенським критеріям, які включають в себе політичні, економічні та деякі інші показники [17].

До основних політичних критеріїв належать:

- 1) стабільність інститутів, що гарантують демократію;
- 2) верховенство права;
- 3) повага і захист меншин;
- 4) гарантування демократичних свобод (політичний плюралізм, свобода слова тощо).

До основних економічних критеріїв належать:

- 1) наявність дієвої ринкової економіки (рівновага між попитом і пропозицією, відсутність перешкод для доступу на ринок, лібералізація цін, макроекономічна стабільність, розвинений фінансовий сектор тощо);

- 2) здатність витримувати конкурентний тиск і дію ринкових сил ЄС (достатня кількість людських і матеріальних ресурсів, розвинена інфраструктура, високий рівень освіти, ефективна торговельна політика, достатня частка малих фірм тощо).

До інших критеріїв конвергенції (тобто наближення до вимог ЄС), належать:

- 1) відношення державного дефіциту до ВВП (не вище 3%);

- 2) відношення державного боргу до ВВП (не вище 60%);

- 3) сталість середніх темпів інфляції (не вище трьох кращих показників країн-членів більше ніж на 1,5%);

- 4) довгострокова номінальна відсоткова ставка (не вище трьох кращих показників стабільності цін країн-членів більше ніж на 2%);

- 5) протягом щонайменше двох років і без значного напруження з боку відповідної країни нормальне відхилення величини обмінного курсу національної валюти в межах граничних значень, передбачених механізмом обмінного курсу країн-членів ЄС.

Як бачимо, КСП країни безпосередньо залежить від досягнутих результатів щодо готовності вступу країни в ЄС, більше того, її

економічна складова фактично належить до економічних вимог для вступу.

Зазначимо, що Європейський Союз активно фінансує та допомагає Україні в здійсненні реформ для досягнення вищезазначених критеріїв.

У сфері політичних перетворень ЄС сприяє таким реформам, а також фінансує їх [18].

- 1) Загальнодержавна децентралізація (90 млн. євро). Експерти з країн-членів дають консультації для підвищення прозорості та підвітності місцевих та регіональних державних органів. Також за час виконання цієї реформи в Україні було відкрито 24 центри адміністративних послуг.

- 2) Реформа державного управління (104 млн. євро), ініційована для навчання нового покоління державних службовців, реорганізації державних структур відповідно до стандартів ЄС.

- 3) Програма підтримки боротьби з корупцією (15 млн. євро), ініційована для підтримки антикорупційних інститутів, посилення парламентського нагляду та сприяння можливості громадянського суспільства і незалежних ЗМІ перешкоджати корупційним схемам.

- 4) Програма розвитку приватного сектору (110 млн. євро), ініційована для сприяння економічному підйому України шляхом технічного забезпечення, допомоги у вдосконаленні законодавчої бази та підтримки створення центрів бізнес-консультацій у регіонах.

Щодо економічних критеріїв, то підвищенню КСП української економіки сприяє *Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі* (ПВЗВТ), яка набрала чинності 1 вересня 2017 року згідно з Угодою про Асоціацію, є важливою віхою у двосторонніх торговельних відносинах, а також відкриває нові економічні можливості для обох сторін. Українські підприємства отримують стабільний пільговий доступ до одного з найбільших ринків світу з більш ніж 500 мільйонами споживачів. Результативність дії угоди відображає те, що експорт з України в ЄС та імпорт в Україну з ЄС зросли на 27% протягом січня-серпня 2017 року порівняно з аналогічним періодом в 2016 році [18]. Реформи, закріплені в рамках ЗВТ, покращують діловий клімат в Україні, зокрема в сфері боротьби з корупцією, що збільшує довіру інвесторів.

Також 1 жовтня 2017 року набрала чинності Постанова «Про автономні торговельні преференції» для України, що збільшує кількість сільськогосподарської продукції, яку країна може експортувати без сплати мита в ЄС.

Для покращення критеріїв конвергенції, а саме інфраструктури, ЄС надає таку підтримку [18].

1) ЄС надавав підтримку уряду України в створенні незалежного енергетичного регулюючого органу та нових електроенергетичних законів, щоб підвищити ефективність енергетичного сектору.

2) У тісній співпраці з партнерами та фінансовими установами, такими як ЄІБ, ЄБРР та Світовий банк, ЄС продовжує підтримувати модернізацію української газотранспортної системи.

3) ЄС підтримав амбітний транспортний план України, що суттєво впливатиме на її інтеграцію. Транспорт є основою збільшення руху людей і товарів між Україною та

ЄС, а також сприятиме економічному зростанню.

Також варто відзначити запровадження безвізового режиму між Україною та ЄС, що набув чинності 11 червня 2017 року. Лише в перші 100 днів його дії можливістю безвізових подорожей скористалося більше 230 тис. українців [18].

Висновки з цього дослідження. Можна з упевненістю стверджувати, що усі вищеперераховані реформи та зміни якісно впливають на КСП України та її євроінтеграційні прагнення. Незважаючи на те, що їх здійснення відбувається в значно складніших умовах, ніж це відбувалося в більшості інших країн, які приєднувались до ЄС (Естонія, Латвія, Литва, Польща тощо), можна прослідкувати позитивні тенденції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базиліук А.В. Тіньова економіка в Україні : [монографія] / А.В. Базиліук, С.О. Коваленко. – К. : НДЕІ, Мінекономіки України, 1998. – 206 с.
2. Проблеми, напрями та чинники сприяння розвитку внутрішнього ринку України (реальний сектор економіки) : [монографія] / [А.І. Даниленко, Л.В. Дейнеко, В.О. Точилін та ін.]. – К. : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2013. – 292 с.
3. Красніков Д.А. Наслідки корупції для фінансової системи держави / Д.А. Красніков // Теорія та практика державного управління. – 2013. – № 2 (41). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-2/doc/2/10.pdf>.
4. Кузьмін О.Є. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства : [підруч.] / О.Є. Кузьмін, Н.І. Горбаль. – Львів : Компакт-ЛВ, 2005. – 304 с.
5. The Global Competitiveness Report 2017–2018 / World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>.
6. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017–2018 / Економічний дискусійний клуб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2>.
7. Вплив членства в ЄС на конкурентоспроможність країн Східної Європи / [Н.І. Горбаль, К.А. Кухтяк, М.В. Руда] // Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна. – 2017. – Вип. 27.7. – С. 53–58. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2017/27_7/11.pdf.
8. ЦРУ склало рейтинг країн за рівнем інфляції. Україна посіла останнє місце / НВ Бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://biz.nv.ua/ukr/economics/tsru-sklalo-rejting-krajin-za-rivnem-infljatsiji-ukrajina-posila-ostannje-mistse-105924.html>.
9. Україна «очолює» рейтинг зростання цін / 24 канал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://24tv.ua/inflyatsiya_v_yevropi_ukrayina_ocholyuye_reyting_zrostannya_tsin_n798942.
10. Рівень тіньової економіки знизився до 38% від ВВП / Міністерство економічного розвитку і торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=17c32de2-23e5-4dab-817e-dd0a8002a163&title=RivenTinovoiEkonomikiZnizivsiaDo38-VidVvp>.
11. A Global Foreign Direct Investment Country Attractiveness Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fdiattractiveness.com/ranking-2017>.
12. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України із змінами, внесеними згідно із Законом від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.
13. Paying Taxes 2018. Pricewaterhouse Coopers [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc_paying_taxes_2018_full_report.pdf#page=86.
14. Проблеми кредитування малого й середнього бізнесу / Простобанк Консалтинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.prostobank.com/probl_kredituvannya_malogo_serednogo_biznesu.

15. COSME. Europe's programme for small and medium-sized enterprises [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/growth/smes/cosme/index_en.htm.
16. Doing Business 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Full-Report.pdf>.
17. European Commission – Enlargement – Accession criteria [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accession-criteria_en.
18. Facts and figures about EU-Ukraine relations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.consilium.europa.eu/media/31661/eap-summit-factsheet-ukraine-eng.pdf>.